

Însemnări de pe frontul Primului Război Mondial ale unui tânăr băcelean din Trei Scaune¹

Notes from the World War One frontlines of a young man from Trei Scaune County²

Ana DOBREANU³

Dan BUZEA⁴

Florin HERȚEG⁵

Cuvinte cheie: Primul Război Mondial, Ioan Roșca, Băcel, însemnări, înrolare, drumul către front, pe frontul din Bucovina, întoarcerea la Carpați

Keywords: *World War I, journal, enlistment, road to the frontlines, Bucovina front, return to the Carpathians*

ABSTRACT

The article is based on an original manuscript by Ioan Roșca from Băcel, one of the young people enlisted in the Austro-Hungarian army in 1914, from Trei Scaune County. Maybe today, Ioan Roșca is just a name, but his story is one of an entire generation, of interest for a better knowledge and understanding of the times to which the document belongs. His notes, made in a notebook with blank pages, started on the 8th of 1916, but also referred to a previous period, starting with his mobilization and enlistment in Brașov. He describes the road to the front in Bukovina, the scene of confrontations between the armies of the Central Powers and those of the Tsarist Empire, the military actions in which he took part, the Russian counteroffensive in June 1916 and the road back to the Carpathians. Although the period specified at the beginning is „1914-1915-1916”, the last two notes were made in January 1917. His wish, stated at the end, was that these notes should reach his wife in case something happened, also noting the address to which they should be sent. Ioan Roșca, however, was among the lucky ones who were able to return to his family in his native village.

¹ Prezentul articol are la bază manuscrisul original al însemnărilor lui Ioan Roșca din Băcel, înrolat în armata austro-ungară, pus la dispoziția noastră prin bunăvoința unui strănepot. Satul Băcel aparține azi comunei Chichiș și este situat la confluența râurilor Târlung și Negru, la intrarea dinspre Brașov în județul Covasna

² The current article is based on the original manuscript of Ioan Roșca of Băcel, enrolled in the Austro-Hungarian Army, made available to us by his grand-grandson. Today, the village of Băcel belongs to the Chichiș commune and is located at the confluence of the Târlung and Negru rivers, at the entrance from Brașov to Covasna County.

³ Cercetător independent; anadobreanu@gmail.com.

⁴ Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni; buzealuci@yahoo.com; Cercetările care stau la baza acestui studiu au fost posibile în baza unui grant al Ministerului Cercetării și Inovării, CNCS – UEFISCDI, proiect 19/2018, PN-III-P4-ID-PCCF-2016-0090/This work was supported by a grant of Ministry of Research and Innovation, CNCS - UEFISCDI, project number 19/2018, PN-III-P4-ID-PCCF-2016-0090, within PNCDI III.

⁵ Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni; hertegflorin@yahoo.com.

Într-o Europă ce se confrunta cu o multitudine de probleme, care puteau deveni oricând factori generatori de conflicte, precum unele dispute anterioare nerezolvate, militarismul și cursa înarmărilor, sincope în comunicările guvernamentale, unele cauze de natură economică, dar mai ales refuzul imperiilor multinaționale de a acorda populațiilor lor dreptul la autodeterminare, atentatul de la Sarajevo din 28 iunie 1914, în care au fost uciși arhiducele Franz Ferdinand, moștenitorul tronului Imperiului Austro-Ungar, și soția sa Sophie, ducesa de Hohenberg, de către sârbul Gavrilo Princip, a fost scânteia declanșatoare. Urmarea a fost o confruntare militară care a fost fără precedent în istoria omenirii ca amploare, ca arie de desfășurare și durată. S-au confruntat două mari alianțe politico-militare, Antanta (Franța, Anglia, Rusia) și Puterile Centrale (Germania, Austro-Ungaria, Turcia), fiecare cu aliații săi. Au murit pe câmpurile de luptă milioane de combatanți, peste nouă milioane, la care se adaugă cei care și-au pierdut viața în spatele liniilor frontului. De asemenea, au rămas în urmă imense pierderi materiale. Războiul, numit și „Marele Război” sau „Războiul Națiunilor”, s-a încheiat prin înfrângerea Puterilor Centrale și a aliaților săi și a avut ca efect major dispariția imperiilor Austro-Ungar, Țarist, German și Otoman și reconfigurarea hărții Europei prin apariția unui număr mare de state naționale.

Mobilizarea în Transilvania

„Gazeta Transilvaniei”⁶ din 17 (30) iunie 1914 alocă mult spațiu în paginile sale evenimentului tragic ce a devenit pretextul declanșării primei conflagrații mondiale. Astfel, pe întreaga primă pagină, sub

titlul „Francisc Ferdinand e mort”, se relatează despre asasinarea moștenitorului tronului. În următoarele pagini sunt prezentate date biografice ale Arhiducelui Frantz Ferdinand și soției sale și în alte două articole „Atentatul de la Sarajevo. Cum s’a comis atentatul? și „Vestea atentatului în Brașov” se aduc precizări cu privire la modul cum a avut loc tragicul eveniment și cum a fost primită vestea. În ultimul articol menționat se aduc și precizări cu privire la modul cum s-a aflat vestea în urbe și ce măsuri s-au luat imediat. Mai întâi se relatează cum, în zi de duminică, a ajuns prima veste prin „firul telegrafic” de la Budapesta pe la „3 p.m.” și cum încă nu se cunoșteau multe amănunte „fantezia căuta să întregească, să și înfripe un tablou compact al fioroasei crime din Sarajevo”. Apoi se menționează măsurile imediate luate de autoritățile orașului care „...în semn de doliu au dat imediat ordin, ca toate spectacolele publice să fie oprite și s’a interzis ca muzicile să mai cânte prin cafenele.” De asemenea au fost arborate drapele de doliu pe frontispiciul instituțiilor publice și s-a dispus ca în ziua înmormântării „toate prăvăliile” să fie închise „iar felinarele de pe străzi vor arde, îmbrăcate în zăbranic negru.” Rubrica „Ultime știri și telegrame” din același număr al periodicului se concentrează tot pe asasinat prezentând știri sosite și relatări ale unor martori precum și primele reacții la București și Viena⁷.

Asasinatul de la Sarajevo a declanșat o criză diplomatică între Austro-Ungaria și Serbia. „Gazeta Transilvaniei” în numărul său din 12 (25) iulie publică în paginile sale, sub titlul „Ultimatumul Monarhiei către Serbia. Serbia trebuie să răspundă în 48 de ore” textul notei remis guvernului Serbiei în data de 24 iulie, concluzionându-se că „Prin această notă-ultimat

⁶ A apărut la Brașov în 1838, fiind primul ziar politic și informativ al românilor din Transilvania. S-a numit la început „Gazeta de Transilvania”, o scurtă perioadă „Gazeta transilvană”, iar apoi de la finele anului 1849 „Gazeta Transilvaniei”.

⁷ Gazeta Transilvaniei, nr.131/1914, 1-3 (în continuare GT).

conflictul austro sârb a intrat într'o fază decisivă"⁸. Numărul următor al periodiceului, din 13 (26) iulie, chiar pe prima pagină abordează din nou problema ultimatumului și a interesului cu care se aștepta răspunsul Serbiei căci „Răspunsul sau nerăspunsul ei poate însemna și una și alta: pace sau război”⁹. Considerând că răspunsul primit „e ținut numai în termeni generali și conține asigurări care sunt departe de a satisface cererile categorice ale Monarhiei”¹⁰ el a fost refuzat, legăturile diplomatice s-au întrerupt și inevitabilul s-a produs. La 28 iulie 1914 Austro-Ungaria a declarat război Serbiei. Gazeta brașoveană, din 18 (30) iulie, pe prima pagină anunță „S'a declarat războiul. Alea jacta est!”. Vorbindu-se de declarația de război remisă guvernului Serbiei se menționează că de acum înainte „vor vorbi prin urmare gurile tunurilor și poate în momentele când apar aceste rânduri armata austro-ungară a trecut în Sârbia și s'au dat primele lupte.”¹¹ Urmare a alianțelor existente, în scurt timp, marile puteri se aflau în război.

Imperiului Austro-Ungar a decretat mobilizare generală fiind chemați sub arme toate națiile din monarhie. Sub titlul „Mobilizarea generală a armatei” în numărul său de duminică, 20 iulie (2 august), „Gazeta Transilvaniei” publică textul telegrammei despre „ordonarea mobilizării generale sosite la „orele 6 ¼”, ziua precedentă, la magistratul orașului Brașov, „secția pentru afacerile militare”. Telegrama, se menționează, că a fost prezentată imediat primarului și avea următorul cuprins: „Maj. Sa a ordonat mobilizarea generală și chemarea în serviciu a gloatelor. Prima zi de mobilizare este ziua de Marți, 4 August. Cercurile pretoriale și orașele le-am încunoștiințat telegrafic. Primirea

acestei încunoștiințări este a se notifica telegrafic ministrului de honvezi”¹².

Știrea mobilizării a creat multă îngrijorare. La început zvonurile despre ordinul de mobilizare generală „...începeau însă se se comunique din gură în gură producând o viuă consternare. Unde priveai, vedeai numai fețe serioase și îngrijate.”¹³ Iată cum a exprimat prin versuri acest moment un recrut din zona Bistriței: „Frunză verde de secară,/Vine poruncă-ntr-o seară/Toți cari pușcă au purtat/La arme au de intrat./Părăuț cu apă rece,/În anul patrusprezece/Poruncă aspră a venit:/Înlăuntru de pornit!”¹⁴

Din Transilvania au plecat pe câmpul de luptă peste 900000 de soldați și ofițeri din care o parte au luptat în prima linie în bătălia contra sârbilor (1914-1915), pe frontul italo-austro-ungar (1915) și mai ales pe frontul din Galiția (1914-1917).¹⁵

Dimensiunea și consecințele mobilizării, dincolo de cifre și statistici, sunt ilustrativ exprimate prin versurile unuia dintre cei mulți plecați pe front: „Codru prinde-a înfrunza/Și cucu prinde a cânta/N-are cine—l asculta/Că satu îi pustiit/Și de bărbați părașiți,/Nu mai vezi oameni voinici/Decât muieri, copii mici,/Și toți plâng ei cu bănat/Că trebe mers la arat./ Da cine-a prinde boii-n jug/ Și cine a ține de plug/ Maica-i slabă și nu poate/ Am o soră, dar ea-i fată.....”¹⁶. Războiul a schimbat viața nu numai a celor plecați pe front ci și a celor rămași acasă. Și unii și alții aveau de dus o luptă, ce-i drept, pe fronturi diferite și cu adversați diferiți. Cei rămași pe „frontul de acasă” aveau de înfruntat neajunsurile, greul gospodăriei, lipsa forței de muncă etc.

Printre sutele de mii plecați pe front, din Transilvania, s-au aflat și mulți tineri

⁸ GT, 152/1914, 3.

⁹ GT, 153/1914, 1.

¹⁰ GT, 154/1914, 1.

¹¹ GT, 156/1914, 1.

¹² GT, 159/1914, 1.

¹³ GT, 159/1914, 1.

¹⁴ Acu, 57-70.

¹⁵ Muntean, Mitu, 2014, 16.

¹⁶ Hulpe, 11.

din Comitatul Trei Scaune¹⁷, unul dintre ei fiind și tânărul de 27 de ani, Ioan Roșca¹⁸, din Băcel¹⁹.

În spatele fiecărui bărbat plecat la război se ascunde o dublă poveste. Pe de o parte, povestea sa de soldat, încercat de simțul datoriei dar și de griji apăsătoare pentru viața sa și a celor dragi lăsați acasă, pe de altă parte, povestea celor rămași acasă, părinți, frați, soții, copii ș.a.m.d., cu temerile lor pentru viața celui plecat la război, împovărați de griji și „lupta lor” de zi cu zi cu probleme nu puține. Toate acestea sunt exprimate mai explicit sau implicit în rândurile așternute, în răgazurile de pe front, pentru cei de acasă sau invers de cei de acasă, scrise cu dor și îngrijorare, către cei plecați la datorie în bătaia puștii.

Unii și-au exprimat ce au gândit și simțit și prin poezii, jurnale zilnice sau prin însemnări sporadice. Pentru aceștia carnetelul, cărticica sau cum și-or fi numit fiecare însemnările, le-a fost „scump tovarăș”²⁰ sau prieten.

„Cărticica” lui Ioan Roșca

Poate că azi, Ioan Roșca este doar un nume, dar povestea lui raportată la întreaga sa generație prezintă interes pentru o mai bună cunoaștere și înțelegere a vremurilor cărora îi aparține documentul.

Însemnările sale făcute cu creionul, excepție făcând primele două file unde s-a folosit cerneala neagră, într-un carnetel cu dimensiunile de 20/15 cm,

¹⁷ Comitatul Trei Scaune s-a înființat în 1876 când a fost schimbată structura administrativă a Transilvaniei, au fost desființate vechile structuri scăunale. După 1918 când comitatele ardelenice au fost integrate în sistemul administrativ românesc, sub denumirea de județe, a avut denumirea de județul Trei Scaune, iar după organizarea administrativ-teritorială din 1968 cea mai mare parte a fostului comitat, se regăsește în județul Covasna.

¹⁸ Ioan Roșca s-a născut în 1887 la Băcel și a decedat în 1976, fiind înmormântat în cimitirul din satul natal.

¹⁹ Satul Băcel aparține azi comunei Chichiș și este situat la confluența râurilor Târlung și Negru, la intrarea dinspre Brașov în județul Covasna.

²⁰ Bulbeș (II), 15.

cu foi veline și coperte cartonate, pornesc din 8 aprilie 1916, dar fac referire și la perioada anterioară, de la mobilizarea făcută după ce „au declarat Austria și Ungaria rebel Serbiei” arătând că apoi țările au declarat una la alta război până când „au ajuns mai toată Europa în război” (Ioan Roșca, f.2). Menționează că, atunci când s-a apucat de scris mai erau neutre România și Grecia.

Povestește mai departe ce s-a întâmplat începând cu luna martie a anului 1916, când a plecat, din Brașov, pe frontul din Bucovina. Deși perioada specificată la început este „1914-1915-1916”, ultimele două consemnări au fost făcute în ianuarie 1917. Atunci, notează că, pe când era la Vișeu de Sus, a primit 80 de coroane de la socrul său care se afla în Drișca, Comitatul Bihor (azi Derecske, în Ungaria). În ultima consemnare vorbește despre „poștala” și „cartea închisă” primite de acasă din care a aflat „cum că au răposat betu nașu meu din cununie” (Ioan Roșca, f.14).

Înrolarea

Potrivit însemnărilor sale, atunci când s-a început mobilizarea era bolnav. „Cînd am ruculit înăuntru (n.n. am fost înrolat) am ruculit foarte bolnav de mau dus în spital în Brașov și am stat în spital 2 săptămîni.” A rămas în Brașov 18 luni în cadrul „Feldkanoneregiment Nr. 34” (n.n. Regiment de artilerie), „la kănțalarie în Litografie” până când în 1916 a venit „purunca de la Ministeriu că cei care nau fost pe locu de luptă trebuie să meargă.” (Ioan Roșca, f.2).

Drumul către front

Pe 12 martie 1916, în urma ordinului primit, a fost „komăndărit” la Sibiu, la regimentul „Gebirgs Reg. Nr.12” (n.n. Vânători de munte), unde „s-a făcut batterie cu numele Batterie rus în numele unui Maior” (Ioan Roșca, f. 2v) și de unde pe 23 au plecat la Arad. De aici, în seara zilei de 12 mai, la ora 20, cu trenul, au pornit spre frontul

din Bucovina²¹ cu speranța ca „bunul și milostivul Dizeu (n.n. Dumnezeu) de ne ar ajuta să vin înapoi...” (Ioan Roșca, f.3). În drum spre front, după cum consemnează, când nu a dormit a notat satele prin care au trecut. Menționează și ce au primit de mâncare, în unele dintre staționări, ca de exemplu cafea dimineața și gulaș la prânz la „Őssipuszta-Nagyvárod” (n.n. loșia, azi Oradea de Vest) sau ceai la „Kiaralyháza” (n.n. Koreleve, în Ucraina). Drumul cel mai lung l-au făcut „în susu Tisei” și după ce au trecut Carpații după o staționare de patru zile într-o localitate din zona Cernăuțiului, „Zasztavna” (n.n. Zasztavna, în Ucraina) au pornit spre zona tearelor de operațiuni (Ioan Roșca, f.3v- 4).

Pe frontul din Bucovina

După cele patru zile de staționare s-au deplasat 26 de km într-o zonă de siguranță fiind la o distanță de 10 km de „fuorstellung” (n.n. Feuerstellung- poziția de foc) într-un sat „cu numele Dobronocz” (n.n. Dobronăuți, regiunea Cernăuți, Ucraina) lângă el fiind o pădure mare în care se aflau obuziere și tunuri de câmp și multă infanterie precum și tranșee. Depărtarea de dușman era de 3 km. Așezarea în teren este prezentată printr-o schiță (Ioan Roșca, f.4) (Fig. 1). După descrierea unor atacuri sporadice de o parte și de alta și a pericolului prin care a trecut, în 29 mai, când un obuz a explodat foarte aproape de ei în timp ce ducea cu încă „un om” bannii „pentru feciori” într-un sat, povestește despre atacul puternic al rușilor început

la 4 iunie (Ioan Roșca, f.6). În „Sfinta duminică înaintea Rusalilor” dimineața la 5, consemnează el, a început „un foc nemaipomenit în satul Dobronocz” și au bătut muscalii 2 ore, „poate și mai mult”, pe câmpul de lângă Nistru, unde se afla „cea dintii sfoaram linie” cu obuze de acel loc din „verde și frumos de bucate” arăta după ca o arătură și din a rămas „numai trupul lor amestecat cu țărână.” Satul s-a aprins și civilii au fugit „țipând și plângând cu merisoara în spinare” iar pe el prințându-l „focul acela mare” acolo a crezut că nu mai iese viu „din el că altceva nu auzeam decât șuerin granaturile și pământul tremurând de ecspodarea lor” (Ioan Roșca, f. 6v-7). Notează în continuare cum bateria la care se afla, după ce au stat „în așa foc” de dimineața până la orele 15 când a venit ordin ca să plece și în timp ce ei plecau din sat pe o parte „pe alta se băga muscalu cu cazaci”, șuierând gloanțele din puștile inamicului pe la capul lor, de „tot așteptam numai să cădem dară...”. Au intrat în pădure unde „nu ne au mai văzut să dea după noi.” După ora 16 când au venit întăriri, infanterie, tunuri și muniție, au atacat și „pînă sara tot ai noștri au ajuns în satu acela de unde au eșit”. Notează că ofițerii spuneau că așa luptă mare nu a mai fost în Bucovina „decînd cu începutul resbelului” (Ioan Roșca, f.7-8).

Potrivit buletinului oficial pe ziua de 4 iunie (Comunicatul Höfer), în nordul monarhiei „Dușmanul și-a pus azi-dimineață în activitate artileria sa, contra întregului front nord-ostic. Focul tunurilor dușmane a crescut la o violență mai mare la Nistru, la Strypa de jos, la nord-est de la Tarnopol și Wolhynia. Armata arhiducelui Iosif Ferdinand se află la Osyka, pe o parte din front de o lungime de 25 kilom. sub foc întezit al artileriei rusești. Un atac rusesc cu gazuri pe Nistru s-a terminat fără pagube pentru noi. În tot locul se observă semne ale unui apropiat atac de infanterie”²². În

²¹ În timpul Primului Război Mondial, Bucovina făcea parte din Imperiul Austro-Ungar. Provincie a fost afectată de război, fiind teatru de confruntări între armatele Puterilor Centrale și cele al Imperiului Țarist. Acțiunile militare de aici au avut ca țintă ocuparea de linii de teren, căi de comunicație și localități cu rol strategic în mersul războiului. În perioada 1914-1918 Bucovina a fost pierdută și reocupată de armatele combatante de 3 ori. Trupele ruse au reușit să pună stăpânire pe teritoriu în perioadele: septembrie - octombrie 1914, noiembrie 1914 - februarie 1915; iunie 1916 - august 1917 (Olaru 2015).

²² GT, 110/1916, 2.

8 iunie, conform aceluiași comunicat, „Luptele în nord-ost, continuă pe aproape tot frontul lung de 350 de kilometri cu o violență neschimbată...”²³. După „Ruskoie Slova”, consemnează aceeași publicație, această ofensivă rusească ar fi avut „mai mare însemnătate decât numai simpla desrădăcinare a aliaților. Noua ofensivă este începutul unei ofensive generale a entantei (n.n. Antantei), plănuită de lung timp”²⁴.

Întoarcerea până la Carpați

În vâltoarea evenimentelor ce se precipitau ca urmare a contraofensivei rusești, Ioan Roșca consemnează că, duminică, cu o săptămână înainte de Rusalii „am venit cu căruța de vale la tren depărtare de linia de foc 13 km și de acolo auzeam cum bubuie tunurile” și noaptea a mai fost „un Engrif (n.n. atac) de apă mînat pe ai noștri înapoi sau făcut foer stelunger (n.n. poziție de foc) în Pădure...” (Ioan Roșca, f.9). După scurte staționări în două sate, din al treilea, „Sztaralozoka... am pornit drumul către karpați că muscalu neau bătut tare înapoi începând de la 1 Iunie sfintele Rosali leam făcut tot călătorind pe drum începînd din Sîmbăta Rosalilor noaptea la 12 ore nam avut tihnă și odihnă nici ziua nici noaptea în drumul acesta mare” și „într-un 19 lea am ajuns în karpați într-un sat cu numele Kosov” (Ioan Roșca, f. 9v-10), la o depărtare de 20 de km. de front. De aici au plecat, după cum notează, „într-un 22 lea adică în sînta duminică sam intrat tot în karpați tot pe drum de țară și niște munți așa de înalți de nu le zăream vîrfu și întoate zilele tot ploie și aveam marșu în toate zilele dimineața la 5 ore pînă la 11 ore de la 11 pînă la 2 pauze după aceea iar plecam pînă la 6 ore...” (Ioan Roșca, f. 10v) și au mers așa parcurgînd „pe zi mai mult de 50 km” pînă la Sighetu Marmației, unde au ajuns în 2 iulie, unde au stat cu bateria 3 săptămîni

și cu trenul, el și un cadet șase săptămîni. A executat misiuni cu trenul mergînd la Borșa, Vișeu de Sus, Poenile de sub munte și Kopilar. După cum consemnează el „Kopilar este un vîrf de deal foarte foarte înalt și pe el este un drum ca cel de țară” de unde „mam dus mai departe tot de vale întro vale adîncă și munți înalți și tare foarte frig în luna lui august cînd am auzit de mibilizarea României am fost la Kopilar veneam către Felsőviso (n.n. Vișeu de Sus)...” (Ioan Roșca, f. 11v). Aici a stat patru săptămîni după care „a venit telegrama de am plecat mai departe și am venit la Borșa trei zile am tot venit pînă acolo la Borșa am dat de celălalt tren cel mare și am plecat la Wiso (Vișeu)...” (Ioan Roșca, f.12). De acolo au plecat în munte de unde după patru zile s-au întors la Vișeu, de aici au mers la Bradu ca apoi să ajungă în prima linie la Bott, apoi la Plevian și după alte deplasări între cîteva localități menționate, de unde au venit la Lutz unde au staționat două luni la o depărtare de „sfoaram linie de 1 k.” (Ioan Roșca, f.12). Aici a prins Crăciunul Ioan Roșca și camarazii săi. De Crăciun, notează el, au primit „...de cinste un plaivas mașină de bendzin de aprins țigarete un stiuic de slănină și cîrnat undeți de rom ojumătate de liter vin la unu nouă cat undeți de rom și atuncea neam făcut și un pui de mămăligă sam fript slănină ca în țivilie am mîncat...” (Ioan Roșca, f.12v). Menționează că era „... o zăpadă de doi metri decînd dădeam din cărare afară nebăgam pînă în brîu în zăpada și în toate zilele ninge și bate vîntu un timp ce prin Karpați ne mai pomenit”. În ceea ce privește masa de prînz din ziua de Crăciun spune că au primit „mazere cu linte amestecata cu carne de vită de care în țivilie nas fi pus pe masă dar somănc în ziua de Nașterea domnului.” (Ioan Roșca, f.13).

În seara de anul nou, la pragul dintre anii 1916 și 1917, cu gîndul la familia lui roagă „pe bunu Dumnezeu” ca „începînd

²³ GT, 112/1916, 2.

²⁴ GT, 119/1916, 2.

cu zi de anu nouo adecă marele mucenic vasile cel mare casăm ajute pînă la zile de bătrînețe casăm aduc aminte decele întîmplăte în timpu acesta greu și sal pot lauda și mări cu nevasta și cu pruncu meu împreună pînă la zi de bătrînețe” (Ioan Roșca, f.13v).

Dorința lui privind „cärticica”

Dorința lui a fost ca aceste însemnări să ajungă la soția sa în cazul în care ar pății ceva, după cum chiar el scrie în încheiere, „Cine va găsi această carte mă rog ao trimite pe adresa Roska Janosné (n.n. soția lui Roșca Ioan) Bastelec (n.n. Băcel) Háromszek Megye (n.n. Comitatul Treiscaune) u.p. Bikfalva (n.n. Bicfalău)” (Ioan Roșca, f.17v), pentru a ști cei de acasă pe unde l-a purtat războiul și ce a pățimit însoțit în suflet de dorința de a se întoarce

„înapoi la draga mea nevestă și la dragu meu băiat” (Ioan Roșca, f.3).

Însemnările au ajuns acasă chiar prin intermediul autorului lor. Ioan Roșca s-a întors în satul său natal la finele războiului. El a fost printre cei norocoși care au putut revenii la vatră, la familie. Alții, cum a fost și învățătorul din sat, Ioan Dragoș, au căzut pe front.

După reîntoarcerea acasă și-a reluat în-deletnicirile agricole, a mai lucrat și la pădure îngrijindu-se împreună cu soția sa, Ana, de gospodărie și de copiii lor²⁵.

A trăit până la frumoasa vârstă de 89 de ani și după cum își amintesc urmașii le povestea adesea nepoților amintirile din Italia și călătoria cu vaporul la întoarcere, ceea ce înseamnă că a fost combatant și pe frontal din Italia, după întoarcerea din Bucovina.

Bibliografie / Bibliography

Acu I. 1920. *Cântarea războiului/ 1. Întâia știre în sat, mobilizarea, în Dr. Emil Precup, Dor și jale. Patimi și suferințe – Poezii culese din războiu. Aranjate și publicate pentru popor*, Gherla: Tiparul Tipografiei Diocezane, 1920.

Bulbeș I. 1916-1918, *Jurnal de front: 1916-1918.* <https://www.istorielocala.ro/index.php/biblioteca-judetean-antim-ivireanul-valcea/item/1694-jurnal-de-front-1916-1918-%c3%aenv-ion-bulbe%c5%9f-ii.html> (vizitat la data de 10.12.2021).

GT. *Gazeta Transilvaniei, Brașov*; nr. 131/1914; 152/1914; 153/1914; 154/1914; 156/1914; 110/1916.

Hulpe T. 1920. *Cântarea războiului/ 1. Întâia știre în sat, mobilizarea, în Dr. Emil Precup, Dor și jale. Patimi și suferințe – Poezii culese din războiu. Aranjate și publicate pentru popor*, Gherla: Tiparul Tipografiei Diocezane, 1920.

Muntean O., Mitu M. 2014. *Rememorând Marele Război 1914-2014*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2014.

Olaru M. 2015. *Bucovina în timpul Primului război Mondial. Câteva considerații, Analele Bucovinei Rădăuți-București*, 1/2015: 5-19

Roșca I. 1914-1915-1916. *Cärticică pentru mersu rezelului în anii 1914-1915-1916*, manuscris.

²⁵ Familia Ioan și Ana Roșca au avut patru copii din care doar doi au ajuns la vârsta maturității. Băiatul de care vorbește în consemnările de pe front a decedat la vârsta de 11 ani.

**Cărticică²⁶ pentru
Mersu rezbelului în anii
1914-1915-1916**

Scrisă de mine
Ioan Roșca
la
Gebirgs kanonebateri Rus
Retablerungs staczion
în
Arad

Descrierea rezbelului

În anul 1914 sau făcut mobilizarea în luna lui August în 2 în care au declarat Austria și Ungaria resboi Serbiei în 23 August au declarat Rusia resbel Monarchiei noastre și așa mai departe au declarat țările resbel una la alta pînă cînd au ajuns mai toată Europa în resbel care în timpul acesta cînd mam apucat de scris în anul 1916 Apri. 8 sara pela 10 ore fiind în slujbă ca voach kam. au mai rămas țări neutre România și cu Grecia care voi mai scrie mai departe cese va întîmpla dacă voi mai trăi.

+ sfîntă cruce ajutăm să scriu pînă la vreme de pace

Dară la timpul mobilizării eu care scriu această carte cînd am ruculit înăuntru (n.n. încorporat) am ruculit foarte bolnav de mau dus în spital în Brașov și am stat în Spital 2 săptămîni și mam dus la kadăr la Fldkanonereregiment (n.n. Regiment de tunuri de câmp) Nr.34 și la kader am rămas 18 luni depe locu de luptă nuam fost am rămas la kănțalarie în Litografie în anul 1916 au venit purunca dela Ministeriu căcei care nau fost pe locu de luptă trebuie să meargă și în acest an adecă 1916 Martie în 12 mau komăndărit la Gebirgs Reg. (n.n. Regiment de munte) Nr.12 în Sibiu și de acolo sau făcut baterie cu numele Batterie rus în nume-

le unui Maior în Arad. din Sibiu am plecat la Arad în 23 Martie.

În arad am stat pînă în Mai întral 12 și vinerea la 4 ore după amiază am plecat cu mare frumusețe o Batterie cu trei gesituri.

Înainte de plecare cu ozi am umblat după Flori în Kisszent Miklos în Ui Arad (n.n. Sânnicolaul Mic și Aradul Nou, cartiere azi în Arad) de am gătit gesiturile numai în flori și în frunză de ștejar și la tot geșitu cîte douo steaguri micuțe puse tot pe geșit și fără de acea trei steaguri dele mari scrise pe ele cu litere de sic galben și acelea duse înaintea Bateriei cu mare frumusețe am plecat numai bunul și milostivul Dizeu (n.n. Dumnezeu) de near ajuta iar cu frumusețe să viu înapoi la draga mea nevastă și la dragu meu băiat

Din Arad am plecat întral 12 Mai la 8 ore seara neam pus pe tren și am plecat la Bucovina la front în mersu drumului pînă la front cînd nam dormit pe tren am scris multe sate și în care sat am căpătat mîncare satu dintai Ōsipüβta, Nagy Warod (n.n. Ōssipuszta-Nagyvárod: loșia, azi Oradea de Vest) aicea am ajuns dimineața la 5 ore am căpătat kafe și am stat pînă la minaja la amiază am căpătat gulas după mîncare am plecat mai departe am ajuns în KiralyHáza (n.n. Koreleve, în Ucraina) Dumineca la 6 ore aicea am căpătat teia și curînd am plecat și am ajuns la Wisóvölgy (n.n. Valea Vișeului) Ráhó (n.n. Rahó, în ucraineană Rahiv) Tiszaborkut (n.n. în ucraineană Kvaszi), Havasalja (n.n. în ucraineană Tibava) și drumul cel mai lung lam făcut în susu Tisei denu era mai mare ca Tărlungiu Dupăce am trecut carpați în Bucovina am stat în tren sat cu numele Zasztavna (n.n. în regiunea Cernăuți) 4 zile după acea am plecat către sforam linie (n.n. linie de siguranță) și neam dus cam 26 de km și neam oprit iar întrun sat cu numele Gurkovacz noi cu trenu am rămas aicea și geșiturile sau mai dus încă 10 km pînă la fuoerstelunk (n.n. poziția de foc) întrun sat cu numele Dobronocz (n.n. Dobronăuți) lîngă sat o pădure mare întra-

²⁶ În transcrierea manuscrisului s-a respectat grafia autorului, iar în ceea ce privesc anumiți termeni și denumiri am adus unele lămuriri semnalând intervenția noastră între paranteze în cuprinsul textului.

cea pădure era Feldhaubitz (n.n. obuzier de câmp) N° 30 era Feldkanone (n.n. tunuri de camp) 36 era sfer haubitz (n.n. obuziere) și infanterie foarte multă decungiurile (n.n. tranșeele) noastre la geșit era (Fig. 1).

Depărtare de dușman 3-km impusca pe dăpărtare 28-30 distanță când ar început întâi ai nostri a înpușca au dat câte 3 șusuri (n.n. împușcături) un gesitz dusmanu iau lu-oat la ochi foarte cumplit sau găsit distanța când au dat muscanu (n.n. rușii) la ai nostri au căzut granatu (n.n. grenadă) numai de 15 pași dede parte de geșituri atunci ai noștri nau mai înpușcat și sau cătat altă sfoaram linie (n.n. linie de siguranță) mai devale cum va merge voi vedea și stînd aicea în sfoarăm linie (n.n. linie de siguranță) căpătăm 4 insi un komes și întro zi carne și întro zi konzser-va și carne la 40 oameni numai 8 kile și zupa lîngă ea intral 28 lea Mai înainte de amiază au venit pe deasupra noastră un Aeroplan Muscălesc mam uitat după el cu dinokănu (n.n. binoclu) era la o înălțime foarte mare și cu geșiturile noastre adecă Feldhaubitz (n.n. obuzier de câmp) au înpuscat după el dar înzadar și cei din aeroplan sau uitat jos unde este cătăniea noastră și sau luat distanță după cesau slobozit jos la muscal și după ce mîncasem de amiază ne pomenim că vine granate (n.n. grenade) și srapnele (n.n. proiectile) pedeasupra noastră dela muscal și escplodau dar nudeparte de noi și tot înoaptea acea au făcut Engrif (n.n. atac) adecă întîlnire sfoaram linie (n.n. linie de siguranță) a noastră cu a muscalului a muscalului au venit la a noastră dară nau putut înainta de loc aceasta sau întîmplat in 27 spre 28, 1916 noaptea – În luna lui Maiu 29 am venit la Batterie în Sfoarăm linie (n.n. linie de siguranță) cu lădița cu bani de la Bateria komandant de au luoaat bani afară pentru feciori și ducîndumă dela oberlainatul la kăntălarie încă cu un om și muscalu înpușca cu granate (n.n. grenade) și srapnele (n.n. proiectile) în satu acela și un granat au escplodat întro grădină lîngă noi cel mai mult 4 pasi dela noi și spărgîndusă glonțu trecea pe

lîngă noi ștucuri (n.n. fragmente) din el cel mai mare stuc cese numește ținder au trecut prin gard în drum departe de mine nau fost nici deun metru și sau băgat în pămînt. În luna lui Iunie în 4 tocmai în Sfînta duminică înainte Rusalilor sau început dimineața pela 5 ore un foc nemaipomenit în satul Dobronocz (n.n. Dobrănuți) acolo au fost faer stelunk (n.n. poziție de foc) al nostru au vrut muscali să facă sturm (n.n. atac puternic) au început muscalu ada cu tunurile numai tot cu granatu au dat întai la cea dintai sfoaram linie pe cîmp lîngă rîul Nistru și cîmpu au fost verde și frumos debucate și așa au bătut acolo cu granat desă părea că este arătură au bătut acolo 2 ceasuri poate și mai mult denau rămas de beți infanteriști numai trupu lor amestecat cu țărînă ca bucata cînd o semeni deacolo au luat de arîndu cătră sat unde am fost noi au dat apoi in sat de arîndu pe pădure dearîndu trecea granatele pe lîngă noi ca cum trece frunza cînd scuturi pomu toamna satu sau aprins țivili ce erau încă prin sat fugeau țipînd și plîngînd cu merinjoara în spinare cai morți oameni morți destui și nouă porunca nu ne vinea casăplecăm deacolo că tocmai cu două zile înainte mam fost dus și eu acolo la batterie dela tren cu bani pentru feciori și acolo mau apucat focu acela mare care gîndeam că viu nu mai esdin el că altceva nu auzeai decît șuerind granaturile și pămîntu tremurînd de escplodarea lor ședeam întro casă eram mai mulți de 10 inși dar neau ferit bunul și milostivul Dzeu de nam pățit nici unu nimic și tot în așa foc am stat de dimineața pînă după amiază la 3 ore atuncea au venit porunca să plecăm noi eșam din sat pe o parte și pe altă parte să băga muscalu cu cazaci gloanțele dela muscal depușcă șuera pela capu nostru detot așteptam numai să cădem dară din Batterie noastră numai de unu se știe căi înpușcat care lam văzut cu toți dară numai prin picior și de 5 inși nu se știe de loc sau că sunt morți ori prinși nimenea nu știe să spună de ei dacă nusor fi rătăcit prin cea pădure mare

Nea ajutat bunul și milostivul dumnezeu deam eșit din satul acela care au rămas numai cenușă am apucat în pădure unde nu neau mai văzut sădea după noi acolo am stat puțin deneam odihnit și îi mulțumeam lu dumnezeu drăguțu cămau scăpat din așa vâpac mare, sara pe la 4 ore sau înmulțit frontu la noi cu răzelva din urmă cu infanterie și cu tunuri aducea infanteria tot cu motoarele din dăpărtare muniție tot cu motoarele odată au făcut faersteung (n.n. poziție de foc) într-o margine de pădure și sau pus oda pe muscal și infanteria noastră atîta venise de era cîta frunză și sau băgat în sat peste muscan și ceau putut tot au prins și pînă sara tot ai noștri au ajuns în satu acela deunde am eșit dară un așa un foc nau mai fost în Bucovina decîndi bătoaca spuneau ofițeri care peacolo au fost decînd cu începerea resbelului spuneau ofițeri care pe acolo au fost decînd cu începutu resbelului. drumurile de piatră erau tot gropi de granatele muscalului denu puteai merge cu carele arăturile și finețele erau ca ogoarele acestea sau întîmplat în sfînta duminică înainte de sfîntele Rosale și în ziua cea pe seară eu am venit cu căruța de vale la tren depărtare de linia defoc 13 km și de acolo auzeam cum bubue tunurile și tocmai așa bubuea ca cînd bat doi oameni coasele unu lîngă alt acestea sa întîmplat duminica, duminica sara eu am venit înjos la tren și noaptea au mai fost un Engrif (n.n. atac) deeau mînat pe ai noștri înapoi sau făcut foer stelunger (n.n. poziție de foc) în Pădure eu cînd am venit din Pădure am venit întrun sat cu numele Kocsuba acolo am stat azi deacolo am venit tot înapoi am mai stat întrun sat cu numele Witoluko dar numai cît am mîncat minaja și cai fiteru pesara am mai fost în Sztaralaszoka acolo am căpătat sara kafeu și deacolo am pornit drumu către karpați că muscalu neau bătut tare înapoi începund de la 1 lunie sfîntele Rosali leam făcut tot călătorind pe drum începund din Sîmbăta Rosalilor noaptea la 12 ore namavut tihnă și odihnă nici ziua nici

noaptea îndrumu acesta mare am căpătat 16 inși un komis așa trai amavut la sfîntele Rosale flămînzi și obosiți pe drum și întrun 19 lea amajuns în karpați întrun sat cu numele Kosov altfel de nație nu decît numai jidan aicea am dat pe opită 2 kr de dimineața și la amez deabia neau ajuns și deaicea frontu edeparte numai de 20 km din Kosov am plecat întrun 22 lea adeca în sfînta duminica sam intrat tot în karpați tot pe drum de țară și niște munți așa de înalți de nu le zereai vîrfu și întoate zilele tot ploii și aveam marșu întoate zilele dimineața la 5 ore pînă la 11 ore de la 11 pînă la 2 pauze după acea iar plecam pînă la 6 ore sara mergeam pe zi mai mult de 50 km și unde era cîte vreoțîră de lărgime era apoi vreo cîteva case tot risipite printre brazii întrun lărgime mai mare era un sat cu numele Zabian sam venit mai devale întrun orășel cu numele Woskancz pe la Kőrösmező (n.n. Frasin, în slavă Jasyna, în Ucraina) pînă la Maramoros Sziget (n.n. Sighetu Marmăției) aicea am fost în Juli 2 în 4 am căpătat gesiturile dar numai două au putut repelui (n.n. repara) 1 și 2 dritemu dacă au căpătat gesiturile au mai stat Bateria 3 săpămîni și eu cu trenul 6 săp. și la tren am fost numai eu și un kadet cînd au venit telegrama să meargă trenu mau numit numai pe mine cu el cale de 76 km cu 9 kară cu 38 de cai și mam dus pînă la Borșa acolo am stat o zi deacolo am venit pela Felsóviso (n.n. Vișeu de Sus) la Bardu aicea am stat 5 zile deaici neam întors înapoi tot pela Felsóviso și Hovasmezo (n.n. Poenile de sub munte) la Kopilar, Kopilar este un vîrf de deal foarte foarte înalt și pe el este un drum cacel de țară acolo am stat numai o noapte și neam dus mai departe tot devale întrun vale adîncă și munți înalți și tare foarte frig în luna lu august cînd amauzit de mobilizarea României am fost la kopilar veneam către Felsóviso (n.n. Vișeu de Sus), la Felsóviso am stat 4 săpămîni Bateria au stat două săpămîni și eu am mai stat cu trenu încă două după acea meu venit telegrama de am plecat mai departe și am venit la Borșa

trei zile am tot venit pînă acolo la Borșa am dat decelălalt tren cel mare și am plecat la Wiso (n.n. Vișeu) de la Wiso la Kopilar întrun vârf de munte foarte înalt acolo am stat 4 zile de acolo am venit ear înapoi la Wiso de la Wiso am venit la Bardu de la Bardu am ruculuit în Bott în Sfoaram linie întai am fost ca temp in Vorm. după acea la kolone kom. dela kolone la Erste grupe si la 2 cînd am venit la Bott au fost Batt in Sfoaram la Plevian de acolo am venit înapoi la Lruz deaicea la Popodea de la Popo la Albin dela albin la Lruz și aicea suntem de două luni Scriund aceasta întral 10 December în anul 1916 Aiceala Lruz suntem departe desfoaram linie de 1 k. Crăciunu ungurilor lam pe-trecut la Lrotz am căpătat de crăciun decinste un plaivas omașină debendzin deaprinș țigarete unstiuc de slănină și cîrnat undeți de rom ojumătate de liter vin la unu nouă cat undeți de rom și atunce neamfăcut și un pui de mămăligă sam fript slănină ca în țivilie am mîncat și prin timpu acesta este o zăpdă de doi metri decînd dedeam din carare afară nebăgam pînă în brîu în zăpăda și în toate zilele ninge și bate vîntu untimp ceprin Karpați ne mai pomenit.

Jn ziua de Nașterea Domnului am fost la marod visit cu picioru stîng fiind umflat de frig și meu dat douăzile dinsfrai (n.n. zile libere). Minaje am căpătat tot de amez mazere cu linte amestecata cu carne devită decare înțivilie nas fi puso pe masă dar somănînc în ziua de Nașterea domnului. Pînă aicea am scris în anu 1916 Din Martie 12. Aceasta am scriso în seara deanu nouo și

rog pebunu dumnezeu ca începînd cu zi de anu nouo adecă marele mucenic Vasile cel mare casăm ajute pînă la zile de bătrînețe casăm aduc aminte decele întîmplate în timpu acesta greu și sal poci lauda și mări cu nevasta și cu pruncu meu împreună pînă la zi de bătrînețe –

Jn anul 1917 Januuarie 16 am căpătat dela socrumeu 80 de koroane eu fiind în karpați la papadica Felso Wiso (n.n. Vișeu de Sus) și dumnealui fiind în Derecske Bihar megye- (n.n. Drișca, Comitatul Bihar, azi orașul Derecske în Ungaria) și de acolo mea trimis cele 80 de koroane de sãm ajute sa scap săi pot.... potrivi...

Jn ziua desfintu Botezu Dlui am fost lafolas sam venit numai în ziua de sfintu Joan sara așa vînt au bătut deau astupat urma și la adăpost a fost zăpada cît omu de am făcut gang prin ea și asa neam putut duce la Batterie și batea un vînt foarte rece demeau îngețat bocanci pe picior ca feru și ziua desfintu Joan am căpătat deacasă opostală și ocarte închisă și am aflat în ea cum că au răposat betu nașu meu din cununie în anul 1917 Januuarie 20 Juga Ioan

Cine va găsi această carte mărog ao trimite pe adresa

Roska Janosné (n.n. soția lui Roșca Ioan)

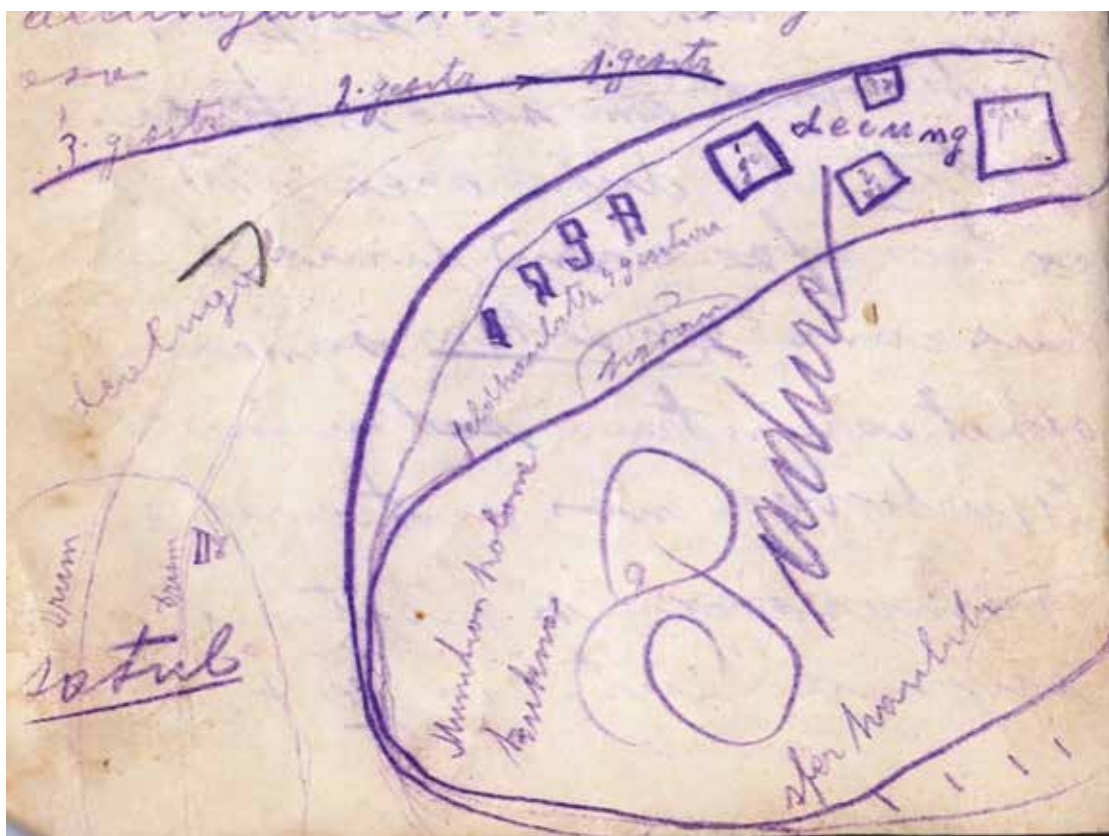
Bastelec (n.n. Băcel)

Háromszek Megye (n.n. Comitatul Treiscaune)

u.p.

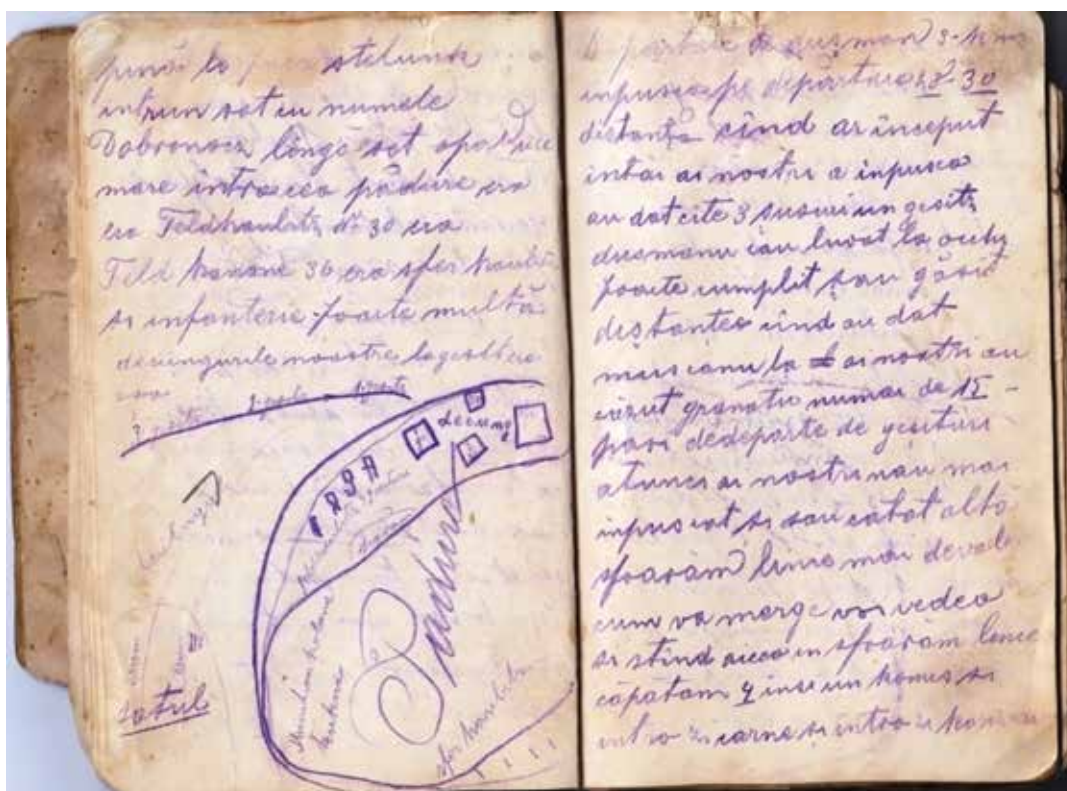
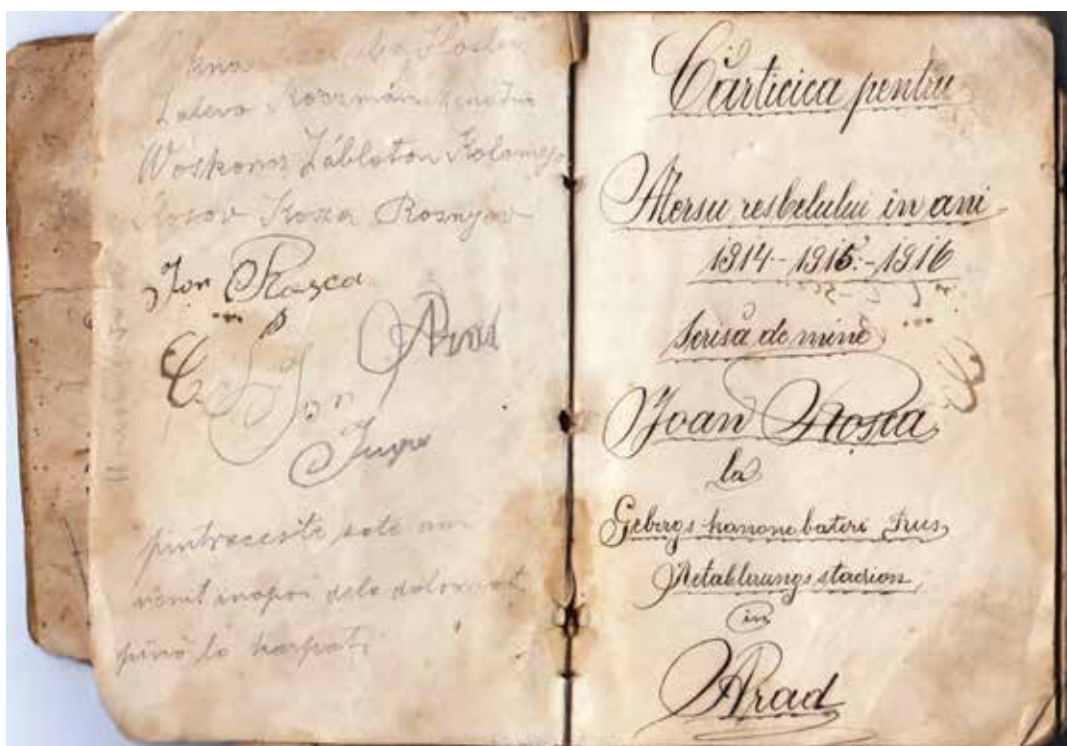
Bikfalva (n.n. Bicfalău)

Joan Roșca

Fig. 1 Așezare în dispozitiv, în pădurea de lângă Dobronăuți, pe frontul din Bucovina, spre finele lunii mai 1916. (Ioan Roșca „Cărtică pentru Mersu rezbelului în anii 1914-1915-1916”, f. 5).

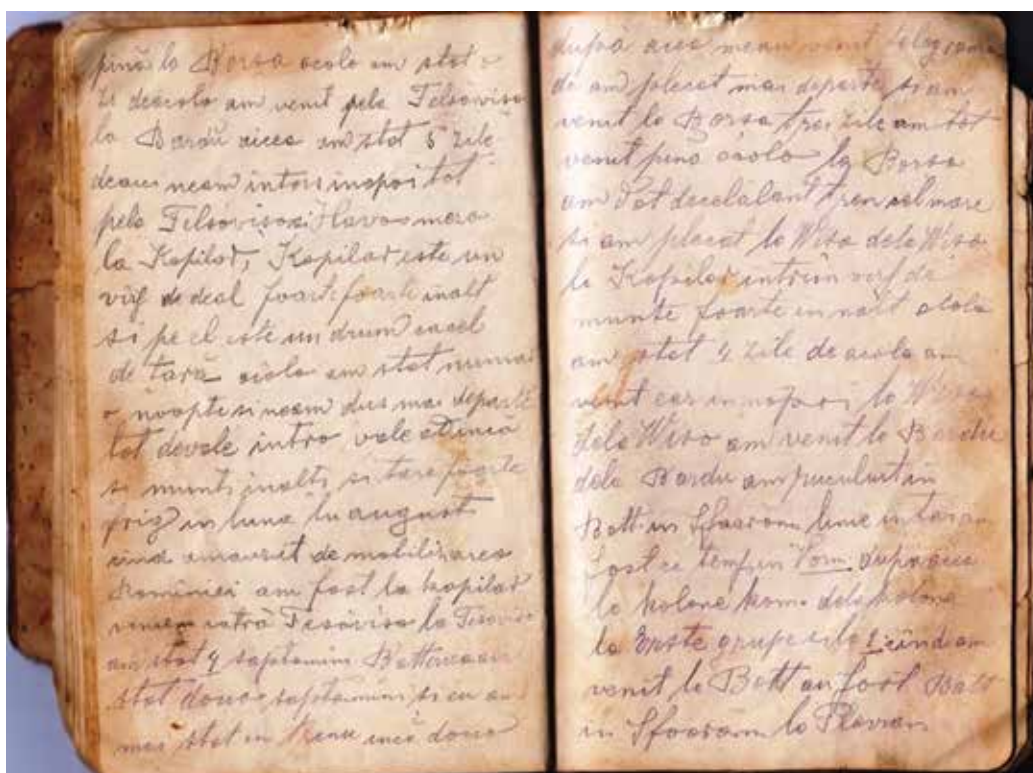
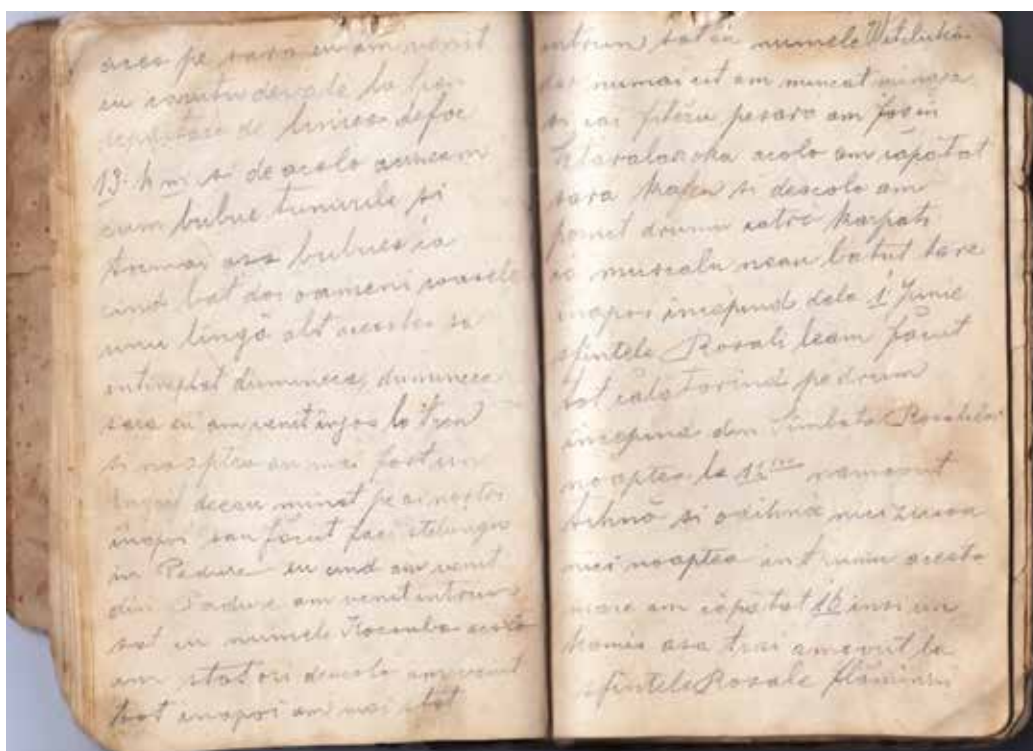
Fig. 1 Settlement in the device, in the forest near Dobronăuți, on the Bucovina front, towards the end of May 1916. (Ioan Roșca 'Cărtică pentru Mersu rezbelului în anii 1914-1915-1916', f. 5).

Fig. 2 File din „Cărticică pentru mersul războiului în anii 1914-1915-1916” scrisă de Ioan Roșca din Băcel.

Fig. 2 Sheets from the ‘Book for the course of the war in the years 1914-1915-1916’ written by Ioan Roșca from Băcel.

Fig. 3 File din „Cărticică pentru mersul războiului în anii 1914-1915-1916” scrisă de Ioan Roșca din Băcel.

Fig. 3 Sheets from the ‘Book for the course of the war in the years 1914-1915-1916’ written by Ioan Roșca from Băcel.

Fig. 4 Ioan Roșca în timpul războiului; (pe verso:
„Dragă nevastă! După cum ști numai cinci zile am stat acas dar acum îți trimit
această fotografie ca să vezi pe aci cum sunt și cu ce lucru mă ocup...!”
Fig. 4 Ioan Roșca during the war; (on verso: ‘Dear wife! As you know, I stayed home only
five days but now I send you this photograph for you to see here how I am and what I do...’).

Fig. 5 Ioan Roșca cu soția Ana (n. Iuga).
Fig. 5 Ioan Roșca with his wife Ana (borned Iuga).